Modernlik Aracı Olarak Deprem Sonrası İmar Fethiye, Muğla

Yayın tarihi: 14.12.2007 Arredamento Mimarlık

Modernlik Aracı Olarak Deprem Sonrası İmar: Fethiye, Muğla

Türkiye'de afet ve planlama gerçekleri arasında ilginç bir bağlantı var.
Geç Osmanlı İstanbul'unda yangın alanlarının zorunlu olarak planlanması kuralı kentin dönüşümünde önemli bir araç olmuştu. Cumhuriyet döneminde depremin de kent planlama üzerinde benzer bir etki yaptığı söylenebilir.

1856 yılından sonra inşa edilen Fethiye kentinin görünümü (kaynak: Şahin Özbek Arşivi).

Abdullah Sönmez, İpek Özbek Sönmez

Modernite projesinin hayata geçirilmesi her zaman gerçek anlamda yıkımı içermese de, özünde yıkımın üzerine yenisini yapma anlayışını taşımaktadır. Kent ölçeğinde yıkım üzerine gerçekleştirilen modernite projelerinin en önemli örneklerinden birisi, 1890'da gerçekleştirilen III. Napolyon ve Haussmann'ın Paris uygulamalarıdır. Ayrıca pek çok örnekte geleneksel dokular üzerinde yarattığı tahribat nedeniyle, yıkım modernite projesinin varoluşunun aracı haline gelmektedir. Deprem sonrası imar ise doğal afete bağlı bir yıkım sonrasında "yeni"nin inşa edilmesidir.

Bu çalışmaya konu olan Muğla'nın Fethiye ilçesinde tarih boyunca şiddetli depremler sıklıkla meydana gelmiştir. Kentte depremin yarattığı zararı gidermek amacıyla gerçekleştirilen ilk planlı kentleşme deneyimi 1856 depreminden sonraya rastlar. Ancak, kent 1957 depreminden sonra yeniden yıkılmış ve bu yıllardan itibaren yeniden, Modernist bir anlayışla inşa edilme süreci içerisine girmiştir. Dolayısıyla, ülke genelinde planlama ve mimarlık alanında modernite projesinin gerçekleştirildiği bu dönemde, doğal bir yıkım sonucunda yeni ve modern bir kentin inşası başlamıştır. Bu açıdan Fethiye, dönemin Modernist planlama ve mimari anlayışını yansıtan oldukça iyi bir örnektir. Modernite projesinin gelişimine ilişkin pek çok tartışma yapılmıştır, ama bu çalışmalar daha çok metropol kentlerimiz üzerindeki parça planlar çerçevesinde yapılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Fethiye yerleşmesi planlama ve mimari pratiğinin oldukça özgün bir örnek oluşturduğunu düşünmekteyiz. Bu nedenle bu

çalışmada öncelikle modernite projesinin gelişimi, ardından projenin gelişimi, dönemler itibariyle genelde Türkiye, özelde Muğla-Fethiye örneği üzerinden tartışılacaktır. Değerlendirmelerin ilk bölümünde, elimizdeki bilgilere dayanarak Fethiye kentinin deprem sonrasında yeniden imar edilerek bir modernite projesinin hayata geçiriliş öyküsü sunulmaya çalışılacaktır. Değerlendirmelerin ikinci bölümünde ise 1980 sonrasında, İlhan Tekeli'nin (1998) deyimiyle, modernite projesinin aşıldığı dönem Fethiye örneği özelinde tartışılacaktır. Sonuç olarak, Fethiye'nin 1958'li yıllardan itibaren başlayan imar süreci, bir modernite projesinin hayata geçirilişine ve dönüştürülme sürecine ilişkin bir örnektir.

Modernite, 17. yüzyıldan itibaren Avrupa'da oluşmuş bulunan toplumsal yaşam ya da organizasyon biçimi olarak ifade edilmektedir (Tekeli, 2001, s. 10). Sözkonusu organizasyon, kapitalist ekonomik ve toplumsal süreçler aracılığıyla bu yıllardan itibaren tüm dünyaya yayılma eğilimi göstermiştir. Mimarlık ve planlama ise "yer"in inşası yoluyla toplumsal ve ekonomik süreçlerin kolaylıkla içselleştirilmesini sağlamıştır. Böylelikle modernite projesi çerçevesinde geleneksel ilişkilerden sıyrılmış olan bağımsız bireyin yaşam biçimi ve mekanları yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. Kapitalist üretim biçimine uygun olarak inşa edilmiş olan mekanda yaşama, çalışma, dinlenme mekanları kesin sınırlarla ayrılmıştır.

Deprem Sonrası İmar - Blok Planı örneği: alt kat ve üst kat planları.

1957 sonrasında inşa edilen kentsel alanlar.

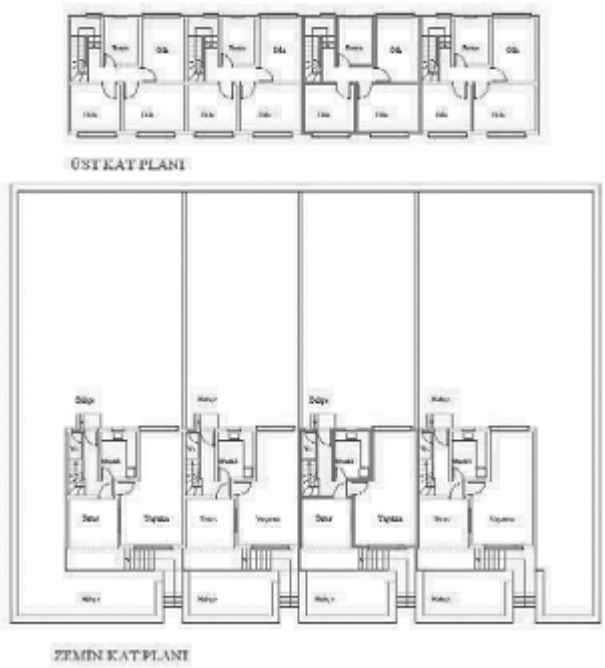

1957 Depremi Sonrası Fethiye İmar Planı - 2. Karagözler Mevkii (kaynak: Fethiye Belediyesi, illüstrasyon: A. Sönmez).

Kentsel planlamanın bir modernite projesi olarak gelişimi, İngiltere'nin hızla büyüyen sağlıksız işçi kentlerinin sorunlarını çözme çabasına dayanır. Hızla büyüyen kentlerin sağlık ve altyapı sorunlarını çözmek ve konut ihtiyacını karşılamak amacıyla ilk planlama çalışmaları yapılmıştır. "Kentsel dokunun yeniden inşası, yeniden biçimlendirilip yenilenmesi, bu projenin ana unsurlarından biri haline gelmiştir" (Harvey, 1997, s. 87).

Böylece modernite projesi, planlamanın yürürlüğe koyduğu yasalar çerçevesinde uygulanmaya başlanmıştır. Ancak, modernite projesi 19. yüzyıl sonlarıyla 20. yüzyıl başlarında, alternatif yaşam arayışları çerçevesinde yeni yaşam mekanları ve biçimleri üretme süreci içerisine de girmiştir. "Bunlar arasında Güzel kent akımı, Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent ütopyası, Camillo Sitte'nin tarihi çevreye duyarlı yaklaşımı, Berlage'ın Amsterdam'daki uygulamaları, Tony Garnier'in Cite Industrial'ı sayılabilir. Modernizmin kent planlama anlayışı ise en gelişmiş ifadesini CIAM'nın 1933'te hazırladığı Atina Şartı'nda bulmuştur denilebilir" (Tekeli, 2001, s. 18).
Le Corbusier'nin, Mies van der Rohe'nin, Frank Lloyd Wright'ın ve benzerlerinin düşünceleri de bu bağlama uyum sağlamaktadır (Harvey, 1997, s. 87).

İlhan Tekeli (2001), modernite projesinin Türkiye'ye yansımasını üç özellik nedeniyle dört ayrı dönemde ele almıştır. Toplumun kente nasıl baktığı, kent planlamasının plancılar ya da uzmanlarca nasıl algılandığı, uygulamada ne kadar yaşama geçirildiği sorularına aranılan yanıtlar, modernite projesinin dört ayrı dönem itibarıyla ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur. Tekeli'ye (2001) göre, birinci dönem 19. yüzyılın ikinci yarısından Cumhuriyet'e kadar, ikinci dönem Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1950'li yılların ikinci yarısına kadar, üçüncü dönem 1950'lerin ikinci yarısından 1980'lerin başına, dördüncü dönem ise 1980'ler sonrasına kadar uzanmaktadır.

Muğla-Fethiye yerleşmesinin imar sürecinin incelendiği bu çalışmada ise Tekeli'nin dönemleme çalışmasından faydalanılarak, iki aşama itibarıyla tartışmalar yürütülmektedir. Çünkü Fethiye örneğinde değişimin, modernite projesinin inşası ve dönüştürülme süreçleri olmak üzere iki kırılma noktasına sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Erken Cumhuriyet dönemine işaret eden ve Cumhuriyet'in ilanından 2. Dünya Savaşı'na uzanan tarih aralığı (1923-1950), Türkiye'de hem kent planlama hem de mimarlık alanında bir kuruluş ve kurumlaşma dönemi olarak tarif edilmektedir (Batur, 1998; Tekeli, 1998). Çünkü Cumhuriyet'in ilanı bütüncül bir modernite projesidir. Bu çok yönlü modernite projesi içinde mekansal düzenleme öğeleri önemli bir yer tutmaktadır (Tekeli, 2001, s. 23). Dönem mimarlığının bir yandan toplumsal tarihe ve yapı değişikliklerine kaçınılmaz bir bağımlılığı olduğunu, diğer yandan ise modernist düşünce ve kavramlaştırma modelleriyle şaşırtıcı denk düşümleri olduğu belirtilmektedir; çünkü ulus devletin siyasal kuruluşunun yanısıra toplumsal bilinç düzeyinin de yeniden oluşturulması konusunda başarı sağlanabilmesi için Cumhuriyet yönetimi mekansal stratejilere önemli roller vermiştir (Batur, 1998; Tekeli, 2001).

Karagözler 1 ve Karagözler 2 mahallelerini birbirinden ayıran orman alanı.

Özgün yapı ve cephe özelliklerini koruyan yapılara örnek: 2. Karagözler Mahallesi.

Özgün cephe ve yapı özelliklerine sahip iki örnek: 2. Karagözler Mahallesi'nde kıyıdan itibaren ikinci sırada yer alan yapılar.

Dolayısıyla, Cumhuriyet'in ilanından sonra, gerekli kurumsal yapının oluşturulması ve gerekli yasaların çıkartılmasıyla, planlama ve mimari pratiğin yapılı çevreyi şekillendirme gücü doğrultusunda modernite projesi, önceki dönemlerde olmadığı kadar büyük bir hızla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu dönemde planlama alanında çözülmesi gereken iki tür sorun olduğu belirtilmektedir (Tekeli, 1998).

Bunlardan ilki, Kurtuluş Savaşı sonrasında yakılan Batı Anadolu kentlerinin planlanması, diğeri ise çağdaşlaşmanın ve Cumhuriyet'in göstergesi olarak başta Ankara'nın ve daha sonra Anadolu'nun diğer kentleri ve önemli yerleşmelerinin planlanması. "Artık kentin parçalarının planlanmasıyla yetinilmemekte, tümü planlanmaktadır. Bu planlama genellikle, geçmişte varolan kentsel dokulara saygılı olmayan modernist bir planlamadır. Yeni kesimlerinde bahçeli evler düzeni önerilmektedir" (Tekeli, 2001, s. 26). Dönemin plan şemaları incelendiğinde, Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent ütopyasının etkisi görülmektedir.

Modernite projesi, Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1950'lere değin, savaş sonrası yıkım üzerine yeniden inşa sürecinin ve çağdaşlaşma ideallerinin bir parçası olarak geliştirilmiştir. Yasal düzenlemeler ise tüm ülkede planlama alanında standartların belirlenmesini sağlamıştır. Çoğunlukla geleneksel kent dokularına bitişik olarak gelişme gösteren kentsel gelişmeler, geleneksel dokuyla uyumsuzlukları nedeniyle eleştirilmişlerdir. Geleneksel kent dokusunun aksine, homojen yapılaşma biçimleri, ulaşımı kolaylaştıran taşıt ve yaya yolu sistemi önerileri, yolların kesişme noktalarında oluşturulan meydanlar, geniş açık alanlar, park düzenlemeleri, resmi kurumlar için ayrılan geniş alanlar, kesişen grid yol sistemleri, homojen yapı adası büyüklükleri ve parselasyon sistemleri modernite projesinin kentsel alandaki yansımalarıdır.

Cumhuriyet mimarlığının kuruluş ve kurumlaşmasında iki olgu belirleyici olmuştur. Kuruluş ve devrim aşamalarının ideolojik çerçevesi ile devletçi ekonomi ve sınai yatırım girişimleridir. Cumhuriyet'le gelen ve ulaşılmak istenen çağdaş uygarlık düzeyini temsil edecek bir anlatımdır. Ancak, modern mimarinin kullanımının, ucuz ve hızlı teknolojik yapım yöntemlerinin geliştirilmesi gibi ekonomik gerekçeleri de vardır (Batur, 1998). Tüm bu gerekçeler ve ortam içerisinde akılcı ve işlevselci modern mimarlık anlayışı 1930'lara doğru birçok ülkede yaygınlaşmaya başlamıştır. Yapılarda ise çoğu kez tipleştirmeler, sadeleştirmeler tercih edilmiştir.

"Kooperatif konutlarının ve göçmen mahallelerinin yapımı sırasında 'fanteziden imtina edildi… binalar düz sokaklar üzerine dizildi… Yeni Ankara'nın kurucuları basit ve rahat evler istiyorlardı" (Batur, 1998, s. 219).

1934 yılında Bahçeli Evler konut kooperatifi, Ankara'nın artan konut sorununa çözüm modeli olarak kurulmuştur. H. Jansen tarafından 1936 yılında tasarlanan Bahçeli Evler konut kooperatifi, sıra ev ve

tek tip evlerden oluşan 169 birimlik bir yapı grubu olarak ilk toplu konut uygulamasıdır (Batur, 1998, s. 227).

1922 yılında Muğla'nın bir kazası haline gelen Fethiye Muğla iline bağlanmıştır. 1927'de Muğla'nın merkez ilçe dışındaki beş ilçesinden biri olan Fethiye, nüfus büyüklüğü bakımından merkez ilçeden sonra ikinci sırada yer almıştır. 1926-1927 tarihli Devlet Salnamesi'ne göre, kazanın toplam nüfusu 29.984'tür. İlçe merkezinin nüfusu ise 3.105 kişidir. 1950-1980 arasında ilçe nüfusu %88 oranında artmış, Muğla'nın kentsel nüfusu en hızlı büyüyen ilçelerinden biri olmuştur (Gün, 2006, s. 34).

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte idari yapı ilçede hızla kurumsallaşmıştır. Ayrıca ilçenin, verimli tarım topraklarından oluşan hinterlandı, konumu ve limanı nedeniyle kısa sürede ekonomik gelişme kaydetmiş olduğu söylenebilir. Ancak, Türkiye'nin birinci derece tehlikeli deprem kuşağı içinde yer alan ilçede değişik tarihlerde çok şiddetli depremler olmuştur. Kentin tamamen yıkımına neden olan ilk deprem 1856 yılında meydana gelmiştir. Depremden sonra halkın büyük bir çoğunluğu, o zamanki adı Levissi olan Kayaköy'e yerleşmiştir. Kent ise bu depremden sonra yeni bir plan üzerine yeniden inşa edilmiştir (Gün, 2006, s. 48-49). 1856 yılından sonra inşa edilen kentin planlı olarak geliştiği, geniş yol ve büyük yapı kitlelerinin inşa edilmiş olduğu görülmektedir.

1957 yılında gerçekleşen deprem ise bu yazının konusunu oluşturan modernite projesinin Fethiye'de gerçekleştirilmesine neden olmuştur. "24 Nisan 1957 tarihinde güneybatı bölgesinde meydana gelen depremde kent şiddetle sarsılmıştır. Merkez Fethiye olmak üzere Köyceğiz, Marmaris, Muğla ve civarında hasar az olmuş, fakat bu deprem büyük bir korku ve heyecan yaratmıştır" (Gün, 2006, s. 49). Bunun üzerine dönemin Fethiye savcısı Fethiyeliler'i uyarmış, böylelikle 25 Nisan 1957'de gerçekleşen depremde can kaybı az olmuştur.

Deprem sonrasında kentin büyük bir kısmı, özellikle konut bölgeleri yıkılmıştır. Deprem sonrasında kenti sadece bir toz bulutu olarak gördüklerini ifade edenler olmuştur (Bayramoğlu, 2006; Gülen, 2006). 12 Mayıs 1957 tarihinde İçişleri Bakanlığı'nda gerçekleştirilen toplantıda, depremin yarattığı tahribat, depremle ilgili yapılan işler ve yardımlar gözden geçirilerek, tahribata maruz kalan yerlerin hızla yeniden inşa edilmesi konusu görüşülmüştür. Ayrıca Türkiye'de 1950'lerin sonu, deprem gibi doğal afetlere ilişkin yasal düzenlemelerin ve kurumsal yapının oluşturulduğu bir dönemdir. "Önemli deprem kuşakları üzerinde yer alan ve gerek deprem gerekse diğer özel afetlere ilişkin önlemler ve yapılacak yardımlarla ilgili bir yasa 1959 yılında yürürlüğe girmiştir" (Sey, 1998, s. 287).

Fethiye depreminin bilançosu şöyle açıklanmıştır: 386 ev, 20 okul, 8 cami, 23 resmi bina, 124 işyeri yıkılmış; 886 ev, 34 okul, 1 işyeri, 14 resmi bina hasar görmüş; 669 ev, 46 okul, 5 cami ise hafif hasar görmüştür. Fethiye rıhtımının 5-6 metrelik kısmı ise koparak sulara gömülmüştür. İlçedeki hastane, cezaevi, postane, ortaokul, sağlık okulu ve belediye binası tamamen yıkılmıştır. Depremden iki ay sonra depremzedeler için geçici olarak 470 adet halk barakası yapılmış; daha sonra depremden zarar görenlerden, hükümet tarafından çıkarılan 7010 sayılı kanunda belirtilen derecede beyanname alınmış ve 1958 yılında depremzedeler için 650 evin temeli atılmıştır (Gün, 2006, s. 51).

Depremde evi yıkılan herkesin yeni imar edilecek bölgelerde ev sahibi olmak için başvuruda bulunmasına izin verilmiş ve evlerin dağıtımı kura yöntemiyle yapılmıştır. Deprem mağdurları farklı büyüklükteki evler için, bedellerine bağlı olarak tercihlerde bulunmuşlardır. Yapmış olduğumuz araştırmada deprem konutlarının tiplerine ilişkin kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır, ama yaklaşık olarak farklı büyüklükte 5 tip konutun inşa edilmiş olduğu belirtilmiştir. Örneğin, 4A tip konutta 2ODA+WC (alt kat), 2 oda+banyo (üst kat) yer almaktadır.
2A ve 2B tiplerindeki konutlar ise genellikle 2 oda ve 1 salondan oluşan tek katlı küçük konutlardır (Bayramoğlu, 2006; Gülen, 2006).

Deprem yapılarının ödemeleri ise ancak 20 yıl sonra taksitle yapılmıştır. İnşaatlar 3 yıl sürmüştür. Deprem konutlarına taşınanlar, yapılarda ve konut çevresinde pek fazla sorunla karşılaşmamıştır. Yapıların tümünün elektrik şebekesine bağlantısı vardır. Su ise ilk dönemlerde arozözle dağıtılmıştır (Bayramoğlu, 2006; Gülen, 2006).

Dönemin kurumsal yapısı, yıkılan kenti yeniden inşa etmiştir. Planlama ve mimari ise dönemin özelliğini yansıtan modernist anlayışla gerçekleştirilmiştir. Planlamada, başkent Ankara'nın Bahçeli Evler projesinde olduğu gibi, Howard'ın Bahçe Kent modeline uygun biçimde bahçeli sıra evlerden oluşan bir yapılaşma düzeni benimsenmiştir.

Yeniden inşa edilen kent, iki bölgeden oluşan bir anlayışla planlanmıştır. Birinci bölge, ticari merkez ve merkezin bitişiğinde yer alan konut alanlarından oluşmaktadır. İkinci bölge ise kentin batı kesimine doğru uzanan konut bölgesidir. Batı kesiminde bugünkü rıhtımın bulunduğu bölge, deprem öncesinde de Karagözler Mahallesi olarak adlandırılmaktadır. Deprem sonrasında ise kentin, bu bölgede yer alan taşlık ve kayalık zemin üzerinde batıya uzanan sırtlarda genişlemesine karar verilmiş; Karagözler Mahallesi, Birinci Karagözler ve İkinci Karagözler olmak üzere iki konut mahallesi halinde batıya doğru uzatılmıştır.

Karagözler mahallelerinin iki bölümden oluşmasının nedeni, iki büyük konut çevresi arasında çam ağaçlarıyla kaplı bir ormanlık alanın bulunmasıdır. İki mahalle arasında böylesi bir doğal alanın bırakılması; planlama, yaşanabilirlik ve estetik açıdan kent için büyük kazanımlar sağlamıştır. Kent merkezinde belediye gibi kurumlar için büyük parseller ve bu parseller arasında geniş park alanları ayrılmıştır. Tüm kurum alanları kentin en geniş caddesi üzerinde planlanmıştır. Modern kentin inşası sırasında gerekli donatı alanları da özenle ayrılmıştır. Örneğin, Karagözler Mahallesi'ndeki ilkokul deniz kıyısında planlanmış, gerisinde ise yeşil alan önerisi geliştirilmiştir. Ayrıca konut alanları arasında, küçük çocuklara hizmet vermesi için planlanmış küçük çocuk parkları da bulunmaktadır. Yaptığımız görüşmelerde Karagözler Mahallesi'nin sahil kesiminin o dönemde plaj alanı olarak düzenlendiği, çocukların yüzme öğrenmelerini kolaylaştırmak için denize dubalar yerleştirildiği belirtilmiştir. Yollar ise deprem ve yağmur faktörü dikkate alınarak parke taşıyla kaplanmıştır. Parke taşları bugün de en şiddetli yağmurlarda dahi yollarda su birikmesini engellemektedir.

Deprem sonrası imar sürecinde yapıların ekonomik ve hızlı bir yapım süreciyle gerçekleştirilmesi gerekmiştir. Bu nedenle yapıların planlanmasında ekonomik koşulları da dikkate alan sade bir anlayış ele alınmıştır. Blok nizamda iki katlı olarak planlanan yapı düzeninde yapı adaları çift sıra parselden meydana gelmiş, böylece alan kaybının bahçeli ev düzeninde en aza indirildiği bir çözüme gidilmiştir. Her parselde çoğunlukla iki katlı evler bulunmaktadır. Yukarıda bahsedildiği üzere, bazı tip yapılar, ödeme tercihleri nedeniyle tek katlı olarak inşa edilmiştir. Dolayısıyla, alansal olarak diğerlerinden küçüktürler. Yapılar genellikle zemin katta 70 m2, toplamda 140-150 m2 büyüklüğündedir. Parsellerin büyüklüğü ise çoğunlukla 300-400 m2 arasında değişmektedir. Blok başlarındaki parsellerin diğer parsellerden daha büyük olduğu görülmektedir. Blok başı parsellerin büyüklüğü kimi yerde 500-600 m2'ye kadar çıkmaktadır. Parsellerin ön cepheleri genellikle 8-12 m arası genişliktedir. Derinlikleri ise 34-38 m arasındadır. Deprem sonrası planın öngördüğü yapılaşma oranları ise
%25-%50 oranında değişmektedir.

Tüm yapıların ön ve arka bahçeleri mevcuttur. Ön bahçe mesafeleri genellikle 4-5 m, arka bahçe mesafeleri yaklaşık olarak 18-22 m arasında değişmektedir. Ön bahçe mesafelerinin az olması kentsel doku içerisinde sokağın daha tanımlı hale gelmesine katkı sağlamıştır. Yol boyunca dikili hurma ağaçları ise Fethiye körfezine karşı konumlanmış kentte manzarayı kesmeden gölgelenme imkanı sunmaktadır.

Karagözler Mahallesi'nin her iki kesimi de oldukça eğimli bir topoğrafya üzerinde yer aldığından ve yapılar iki katlı olarak inşa edildiğinden, üst kotlardaki çoğu binanın da manzaradan faydalanma imkanı olmuştur.

Üslup olarak homojen bir görünüm sergileyen yapılar, işlevlerine uygun bir biçimlenme içindedirler. Zemin katlarda mutfak ve tuvalet gibi servis mekanları ile salon, üst katlarda ise yatak odaları yer almaktadır. Odalar koridor üzerinden bağlanmaktadır. Cephelerde manzara nedeniyle geniş açıklıklar bırakılmıştır. Betonarme karkas sistemde, blok nizam olarak inşa edilmiş olan yapıların temel ve çatıları birlikte çözülmüştür. Eğimli topoğrafyanın ise blokların ve yapıların yapılaşma biçiminde zaman zaman farklılaşmalara neden olduğu görülmektedir.

Yapıların girişinde orijinal planda kare şeklinde, üç tarafı kapalı geniş bir teras planlanmıştır. Ayrıca teras binanın önünde 1,5 m daha genişleyerek açık çıkma yapmaktadır. Teras, Fethiye'nin sıcak iklimine uygun olarak hem gölge ortam sunmakta, hem de zaman geçirecek yarı açık bir alan oluşturmaktadır. Ancak, günümüzde yapıların tümünde bu terasın kapatılıp odaya dönüştürüldüğü görülmektedir. Deprem faktörünü dikkate alan yapılarda üst katlarda açık çıkma hiç önerilmemiş, tüm odalara Fransız balkon tarzında açıklıklar yapılmıştır.

Sonuç olarak, modernite projesinin inşa sürecinin Fethiye kentine ve halkına çok fazla katkısının olduğu açıktır. Bugün pek çok yerleşmede sağlanmaya çalışılan, ama rant değerleri gibi faktörler nedeniyle sağlanamayan pek çok yaşanabilirlik kriteri Fethiye'nin yeniden inşa sürecinde sağlanmıştır. Dolayısıyla, Fethiye mimari ve planlama açısından modernite projesinin inşa sürecinin 1960'lı yıllarda gerçekleştirilmiş bir kentsel çevre örneğidir.

1950'li yıllardan itibaren Türkiye'nin içine girdiği hızlı kentleşme sürecinin ardından 1980'li yıllarda neo-liberal politikaların da benimsenmesiyle birlikte kentleşme süreçleri, geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında çok daha karmaşık bir yapı sergilemeye başlamışlardır. Tekeli (2001), modernite projesinin temelde sürdüğünü, ama gerçekleştirilmesinin devletin yöneticiliğinden ziyade, ekseriyetle emrivaki oluşumlara bırakıldığını ve dünyadaki gelişmeler paralelinde moderniteden uzaklaşma eğilimi gösterildiğinin söylenebileceğini belirtir.

Göksu ise modernitenin evrensel idealleriyle çelişen bir dolu tespitle karşılaşmanın mümkün olduğunu ifade eder ve çeperdeki ülkelerin tamamlanmamış bir modernite yaşadığını; evrensellik iddiasıyla ortaya çıkan modernitenin, yerelin "kurgusuz direnç"i nedeniyle farklı coğrafyalardaki yayılmacı yöntem ve stratejisini yerel üzerinden tarif etmek zorunda kaldığını belirterek, yerelin kendi dinamizmiyle moderniteyi dönüştürdüğünü vurgular. Dolayısıyla, 1980'lerden sonra modernite projesinin, hem küresel hem de yerel koşullara bağlı olarak bir dönüşüm sürecinde olduğunu söylemek mümkündür. Böylesi bir süreç içerisindeki modernite projesi, kentlerde ve bölgelerde çeşitli projelerle hayata geçirilmeyi sürdürmektedir. Bu çalışmada ise deprem sonrası yeniden imar edilen bir kıyı yerleşmesinde modernite projesinin nasıl dönüşüm süreci içerisine girdiği açıklanmaya çalışılmaktadır.

Bir turizm kenti olarak Fethiye, Türkiye'nin metropol kentlerinden farklı bir kentleşme süreci içerisinde yer almıştır. Dolayısıyla, modernite projesinin dönüştürülme sürecinde turizm ve özellikle son yıllarda yabancıların mülk edinme haklarının yasallaşmasıyla birlikte artan arazi rantının çok yüksek değerlere ulaşması, önemli etkenler arasındadır.

Kıyı gerisinde yer alan özgün yapı ve cephe özelliklerine sahip tek katlı, iki odalı küçük konut tiplerine örnek (ön ve arka cephe).

Cephe özelliklerini oransal olarak korumakla birlikte, malzeme ve renk kullanımı açısından çeşitlilik getiren birkaç yapı örneği.

Uğur Tanyeli (1998), modernite projesinin dönüştürülme sürecinde, özellikle turizm sektörünün yoğunlaştığı kentlerdeki turistik tesislerde, turistin yerel imaj beklentisine uygun sunumlar gerçekleştirildiğini; turistik güney ve batı kıyıları ile "aturistik" Türkiye'de uygulanmak üzere iki ayrı mimari geliştirildiğini ve turistik Türkiye'nin "rejyonalist" bir surat ve söylemle inşa edildiğini belirtir.

"1980 sonrasının Türkiye'sinde, hangi biçimde adlandırılırsa adlandırılsın, eski Batılılaşma, modernleşme, çağdaşlaşma ideolojileri, toplumsal ve kültürel yaşamın bütün alanlarında, esaslı bir yenilenme zorunluluğuyla karşı karşıya kaldılar. Bu yenilenmenin gerçekleşemeyişinden ötürü ülkenin ağırlıklı mimari emeği gelenekselci-bağlamsalcı tutumlar için harcanmaktadır" (Tanyeli, 1998, s. 254).

Fethiye genelinde 1980 sonrasında hızlı bir yapılaşma süreci başlamıştır. Yöreye Özel Çevre Koruma Bölgesi statüsü kazandırılması ve buna bağlı olarak planlanması sonucunda büyük sermaye grupları yatırım yapmaya başlamıştır. Bu nedenle büyük ölçekli tatil köyleri, otel ve motellerin inşası bu dönemde gerçekleştirilmiştir. 2000'li yıllarda ise ülkenin stratejik konumlarını ve kıyı bölgelerini doğrudan etkileyen bir başka yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir. 4916 sayılı yasa ile yabancılara taşınmaz satışı kolay hale getirilmiştir (Dinç, 2005). Yabancıya taşınmaz satışının kolay hale getirilmesiyle birlikte 2000'li yıllardan sonra özellikle Akdeniz kıyılarında ve kıyı gerisinde yabancılar için

"köy"ler ve büyük siteler inşa edilmeye başlamıştır. Fethiye kent merkezi ve çevresinde son birkaç yıl içerisinde çok sayıda yatırım gerçekleştirilmiştir. Bu eğilim kent merkezinde arazi fiyatlarında aşırı artışlara neden olmuştur.

Deprem sonrasında imar edilen kentin merkezi mahallelerinde iki farklı yapılaşma biçimi gerçekleşmiştir. Deprem konutları 1980'lerden sonra turistik tesislere dönüştürülme eğilimi içerisine girmiştir. Bu eğilim oldukça kalitesiz bir yapılaşma sürecini başlatmış, kimi yapıların ilaveler yapılarak genişletilmelerine meydan vermiştir. Bazı büyük parsellerde ise farklı mimari stilleri yansıtan yeni otel ve lüks konut üretimi gerçekleştirilmiştir. Ancak, genelde yeni yapılaşmalar, yukarıda da işaret edildiği üzere, geleneksel cephe açıklıklarından etkilenen gelenekselci-bağlamcı tutumlar içermektedir.

Bu çalışmada, modernite projesinin inşa ve dönüştürülme süreci, Fethiye örneği üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır. Deprem gibi bir afetin ardından gerçekleştirilmiş olsa da modernite projesi 1960'lı yıllarda Fethiye'de sağlıklı bir biçimde hayata geçirilmiştir. 1980 sonrasında yaşanan makro-ekonomik süreç, modernite projesinin dönüştürülme sürecine girmesine neden olmuştur. Kent ölçeğinde kamusal alan kullanımı gibi faktörler dikkate alındığında, modernite projesinin sürdürülmeye çalışıldığı görülmektedir. Ancak, bir turizm kenti olması ve yabancıların mülk edinme süreçlerinin kolaylaşması nedeniyle, yerleşim oldukça büyük taleplerin ve arazi rantı artışlarının etkisi altında kalmıştır. Bu nedenle 2000'li yıllar, kentleşme deneyimleri açısından yeni bir kırılma noktasını oluşturmuştur. Modernite projesi, Fethiye örneğinde olduğu üzere yerel ve global faktörlerin etkisi altında dönüştürülerek ve değiştirilerek sürdürülmektedir. n Yrd.Doç.Dr. Abdullah Sönmez, DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü; Yrd.Doç.Dr. İpek Özbek Sönmez, DEÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.

Deprem konutlarının bulunduğu bölgede apartmanlaşmaya örnek: 2. Karagözler Mahallesi.
Artan arazi rantı karşısında deprem konutları bölgesinde apartmanlaşmaya örnek: özellikle yabancı tüketici için oldukça yüksek fiyatlarla satılan daireler.

Kaynaklar:

Batur, A., 1925-1950 Döneminde Türkiye Mimarlığı, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, ed. Y. Sey, Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 209-234.

Dinç, G., "Yabancılara Taşınmaz Satışı ve İmar Planları", Ege Mimarlık, sayı 54, 2005, s. 6-8.

Göksu, E., "Yerelin Moderniteden, Modernitenin Yerelden Anladığı", http://www.arkitera.com/kose-yazisi-yazar_41_emel-goksu.html.

Gün, P., Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Fethiye (1923-1960), Fethiye Belediyesi Yayın Bürosu, 2006.

Harvey, D., Postmodernliğin Durumu, Metis, İstanbul, 1996.

Sey, Y., "Cumhuriyet Döneminde Konut", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, ed. Y. Sey, Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 273-300.

Tanyeli, U., "1950'lerden Bu Yana Mimari Paradigmaların Değişimi ve Reel Mimarlık", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, ed. Y. Sey, Tarih Vakfı Yayınları, 1998.

Tekeli, İ., Modernite Aşılırken Kent Planlaması, İmge, Ankara, 2001.

Tekeli, İ., "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, ed. Y. Sey, Tarih Vakfı Yayınları, s. 1-24.
Özel görüşme: Ayşe Bayramoğlu, 2006.
Özel görüşme: Yıldız Gülen, 2006.